

Tiesiant kelią iš būtojo laiko į ateitį

Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus tapo septintuoju Lietuvos teisės universiteto garbės daktaru.

Lietuvos Respublikos Prezidentu išrinktas Valdas Adamkus šias pareigas eina nuo 1998 m. vasario 26 dienos. Įdomus sutapimas: š. m. vasario 26 dieną Jo Ekscelencija priėmė Lietuvos teisės universiteto garbės daktaro regalijas. Tai įvyko per iškilmingą Lietuvos teisės universiteto Senato posėdį, kuris vyko Nepriklausomybės Akto signatarų teisininkų auditorijoje.

Iškilnėse dalyvavo nepaprastieji ir įgaliotieji ambasadoriai Lietuvoje: Prancūzijos – M. Jean Bernard Harth, Čekijos Respublikos – dr. Petr Voznica, Lenkijos Respublikos – Jerzy Bahr, Vokietijos Federacijos – dr. Detlof von Berg, Vroclavo universiteto (Lenkija) prorektorius prof. habil. dr. Marek Bojarski bei šio Universiteto Teisės, administravimo ir ekonomikos fakulteto dekanas, Lietuvos teisės universiteto garbės daktaras prof. habil. dr. Zdzislaw Kegel, taip pat Teisės teorijos ir filosofijos katedros vedėjas prof. Stanislaw Kazimirczyk. Atvyko Ciuricho universiteto Europos instituto direktorius dr. Andres Kelerhans iš Šveicarijos, JAV ambasados spaudos ir kultūros atašė Michael J. Boyle, ambasadoriaus pavaduotojas William F. Davnie ir kiti garbūs asmenys.

Iškilningame posėdyje taip pat dalyvavo JE Telšių vyskupas, Lietuvos teisės universiteto Tarybos narys vyskupas Jonas Boruta SJ, LR Seimo pirmininko pavaduotojas Česlovas Juršėnas, Seimo narys, Lietuvos teisės universiteto garbės daktaras prof. Vytautas Landsbergis, LR teisingumo ministras Vytautas Markevičius bei di-

delis teisėjų būrys su LR Konstitucinio Teismo pirmininku Vladu Paviloniu priešakyje. Tarp svečių taip pat galima buvo pamatyti JAV lietuvių bendruomenės tarybos pirmininkę Reginą Gytę Narušienę su vyru, LR Prezidentūros darbuotojų, Seimo narių, suprantama, Lietuvos aukštųjų mokyklų rektorių, profesorių ir kitų garbingų asmenų.

Pastebėsime, jog Lietuvos teisės universitetas yra dešimtoji aukštoji mokykla pasaulyje, kuri taip aukštai įvertino Lietuvos Prezidento V. Adamkaus nuopelnus. Pirmasis garbės daktaro vardą V. Adamkui 1989 m. suteikė Vilniaus universitetas, o Astanos universitetas Kazachstane 2000 m. suteikė kiek kitokią – garbės profesoriaus vardą.

Esame įpratę Prezidento V. Adamkaus vardą sieti su kultūrine ir kita įvairia JAV lietuvių veikla, išsivijęs liberalios krypties visuomeninės organizacijos *Santara-Šviesa* pastangomis ieškoti ryšio su pavergta Lietuva. Žinoma, bene ryškiausiai į kiekvieno lietuvių atmintį įsirėžusi mūsų dar tik būsimo Prezidento (kas tuo metu, aštuntojo dešimtmečio pradžioje, būtų galėjęs svajoti, bent pamanyti!) itin naši veikla JAV aplinkos apsaugos agentūroje. Šioje federalinės valdžios institucijoje V. Adamkus vadovavo Aplinkos apsaugos mokslinio tyrimo centrui, vėliau buvo paskirtas Penktojo regiono (Vidurio Vakarų) aplinkos apsaugos agentūros administratoriaus pavaduotoju, o 1981 m. tapo ir šio regiono Aplinkos apsaugos agentūros administratoriumi.

Viena kita skurdoka žinia apie lietuvių, užimančių ne tik aukštas pareigas, bet ir Amerikai išvaliusį užterštą Mičigano ežerą, pasiekdavo ir Lietuvą. Kiek džiaugsmo tos kelios eilutės suteikdavo mums visiems, jas skaičiuosiu. Juk lietuvis, mūsų kraujo brolis, sugeba, padaro, neleidžia pamiršti, užmarštin nugarinti ir mūsų tautos vardui. Gal ir labai naivi buvo ta reakcija, to gali ir nesuprasti mūsų vaikai, kurie tokio gyvenimo aplinkybių ir tvyrojusios atmosferos nepatyrė. Mūsų kartos tikėjimą, viltį ir jėgas stiprino jau vien tai, kad ir tautų katilė mažos tautos atstovas gali išlikti asmenybė, laisvas žmogus, jeigu tik apsisarvavęs žiniomis, mokslu ir pasiryžęs dirbti savo šalies ir žmonių labui. Štai kodėl kiekvieno lietuvių sėkmė, kad ir kur jis būtų, pavergtoje ar laisvoje pasaulio dalyje, tuo metu mums atrodė kaip visos tautos laimėjimas.

Tačiau šiandien, ypatingą dieną, dėmesį atkreipsime ir į mūsų Prezidento labai reikšmingą veiklą, kuriai jį įpareigoja aukščiausios Lietuvos valstybėje pareigos ir Lietuvos Respublikos Konstitucija.

Būdamas Lietuvos Prezidentu V. Adamkus nuosekliai gina teisinės valstybės principus, yra atsakingas ir už visą šalies teisėjų korpuso veiklą. Remdamasis LR Konstitucijos suteiktomis galiomis Prezidentas daug jėgų skyrė teisės aktų kokybei užtikrinti, daug padarė, kad būtų parengti ir priimti nauji kodifikuoti teisės aktai – Baudžiamasis ir Civilinis kodeksai. Nuo 1988 m. iki 2001 m. gruodžio

Lietuvos teisės universiteto Senato 2001 m. rugsėjo 12 d. nutarimu Nr. 12 už didelį indėlį kuriant Lietuvos teisinę valstybę, tobulinant Lietuvos valstybės teisėkūrą, nuoširdų rūpinimąsi žmogaus teisėmis ir jaunosios teisininkų kartos ugdymu, humanistinių idėjų puoselėjimą Jo Ekscelencijai Lietuvos Respublikos Prezidentui Valdui Adamkui suteiktas Lietuvos teisės universiteto garbės daktaro (*Doctor Honoris Causa*) vardas

Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus – Lietuvos teisės universiteto garbės daktaras

JE Lietuvos Prezidentą Valdą Adamkų sveikina Lietuvos teisės universiteto Socialinio darbo fakulteto dekanė doc. Leta Dromantienė ir Šiaulių universiteto studijų prorektorius doc. Juozas Pabrėža

Prezidentas V. Adamkus LR Seimui pateikė 44 teisės aktų projektus, o 49 įstatymų projektus grąžino Seimui pakartotinai svarstyti.

Viena reikšmingiausių Prezidento Valdo Adamkaus veiklos kryptių – tobulinti įstatymų leidybą valstybėje. Prezidento dekretu 2000 m. gruodžio 20 d. įsteigta komisija teisėkūros modeliui parengti. Šiai komisijai pavesta parengti kompleksinį mokslinį teisės ir teisėkūros būklės Lietuvoje tyrimą, jo pagrindu parengti optimalų teisėkūros modelį ir pasiūlymus, kaip jį įgyvendinti. Priminsime, jog Prezidento V. Adamkaus kadencijos metu valstybėje pradėjo veikti administraciniai teismai, o šiuo metu valstybėje daug pastangų skiriama teisėsaugai stiprinti ir kovai su korupcija.

Šias ir kitas ne mažiau įdomias ir reikšmingas žinias apie Valdo Adamkaus veiklą teisės ir teisėsaugos srityje paskelbė Universiteto mokslo prorektorius prof. Egidijus Kurapka, pristatydamas naujojo Lietuvos teisės

universiteto garbės daktaro gyvenimo ir veiklos faktus.

Reikia pasakyti, kad Prezidentas V. Adamkus neglaistė ir po naująja daktaro toga nebandė slėpti aštrių teisėsaugos problemų. Kad valstybė ir jos piliečiai išgyvena sudėtingus ir sunkius laikus, iš dalies yra ir mūsų teisės institucijų kaltės. Prezidentas, nors ir šventišką dieną, pakankamai aiškiai leido suprasti, kad dar esama per didelio atotrūkio tarp teisės ir moralės. Žodžiai *Veritas* ir *Justitia* (teisingumas ir teisėtumas) įrašyti Lietuvos teisės universiteto herbe. Tai neginčytinos žmonijos vertybės, viena kitą papildančios. Tačiau ar visada tai, kas teisėta, yra ir teisinga? – klausė Prezidentas. Pats ir atsakė: netobuli įstatymai ir teisės aktai – tai galimybė ignoruoti teisingumą ir padorumą. Ar teisinga, ar morala, kad auka mūsų valstybėje ginama kartais blogiau už nusikaltėlių? Ar daug verti įstatymai, kurie, akivaizdžiai

Vasario 13 d. Lietuvos teisės universiteto Studentų mokslinė draugija į diskusiją **Moraliniai ir teisiniai bioetikos aspektai: šiuolaikinė genetika ir žmogaus teisėspakvietė genetikos, medicinos etikos specialistų, teologų ir teisininkų.**

Kiek genetika gali skverbtis į žmogaus kūną?

Gytis Andrulionis, Lietuvos teisės universiteto magistras.

Pagal Pasaulio sveikatos organizacijos pateiktą sampratą bioetika reiškia socialinį judėjimą, kurio svarbiausias interesus – apginti žmogų remiantis etinėmis taisyklėmis, formuluojant medicinos ir sveikatos apsaugos politiką ir ją įgyvendinant. Genetikos mokslas šiuo atveju susijęs su medicinine intervencija į žmogaus kūną gydymo, prevencijos, diagnostikos, terapijos ar reabilitacijos tikslais, kurią atlieka gydytojas ar kitas medicinos darbuotojas. Taip ši procedūra apibrėžiama Europos pacientų teisių deklaracijoje.

Taigi šiandieninės diskusijos tema – pasvarstyti, kiek genetikos mokslas gali skverbtis į žmogaus vientisumą, žmogaus kūną. Bioetika turi nustatyti tą ribą, t. y. etines taisykles, ginančias žmogų. Atsižvelgiant į Katalikų bažnyčios hierarchų nuomonę, išeitų, jog tai, kas techniškai įmanoma, dar nėra moraliskai leistina, svarbiausias taisykles turi nustatyti teisė.

Klonavimas – ne nauja idėja

Algirdas Utkus, Žmogaus genetikos centro gydytojas, medicinos mokslo daktaras.

Daugelis genetikos problemų susijusios su žmonijos galimybe klonuoti.

Klonavimas ir žmogaus teisės (1)

Prieš pusantrų metų žurnalistas Algimantas Jokubėnas kreipėsi į Lietuvos žmones ir teigė, kad klonavimas yra genetikų apgaulė: esą gyvūnų ir žmogaus klonuoti neįmanoma. Deja, Lietuvoje tik nedidelė žiniasklaidos dalis šia tema informuoja gyventojus. A. Jokubėnas ėmėsi iniciatyvos ir pateikė savo nuomonę. Dėl to galima ir diskutuoti. Pamėginsiu trumpai supažindinti su istoriniais problemos aspektais.

Klonavimas – tai ląstelės branduolio perkėlimo technologija. Kiekvieno suaugusio organizmo pradžia yra apvaisintas kiaušinėlis, kuris dalijasi, auga, diferencijuoja į specializuotus audinius bei organus. Klonas suprantamas kaip genetiškai identiški organizmų grupė, o klonavimas – tai genetiškai identiški organizmų kūrimas. Kaip minėta, tai branduolio perkėlimas, ir šitoks pavadinimas būtų tikslesnis negu klonavimas.

5 tūkst. m. pr. Kr. buvo sukurta geresnė grūdų veislė. Tai buvo tam tikros genetinės manipuliacijos – galėtų būti atskaitos taškas. 1 tūkst. m. pr. Kr. sukurtas mulas – originalus kumelės ir asilo kryžminimo rezultatas.

O paties klonavimo pradžia laikytini 1938 m., kai vokiečių mokslininkas Hansas Spemanas kūrė fantastinio eksperimento planus: žmogaus organizmo ląstelę transplantuoti į kiaušinėlių. Šiandien tai vadiname klonavimu. Taigi mintis nenauja.

1952 m. buvo klonuotas buožgalvis. Tai, apie ką svajojo H. Spemanas, buvo įgyvendinta. Ir štai nuo tada prasideda klonuotų gyvūnų istorija. Robertas Briggsas ir Tomas Kingas iš Vėžio tyrimo instituto Filadelfijoje (JAV) bran-

Studentų mokslinės draugijos nariai ir svečiai diskutuoja apie šiuolaikinės genetikos ir žmogaus teisių problemas

duolį iš ankstyvos stadijos embriono ląstelės perkėlė į varlės kiaušinėlių. Vėliau tie įvykiai rutuliojosi gana sparčiai, ta tema buvo kuriami meniniai filmai, rašomos knygos.

1965 m. apie klonavimo galimybes sukurtas vienas pirmųjų meninių filmų *Ateiviai (Human Applicators)*.

Labai svarbus įvykis – 1972 m. padaugintas konkretus genas, o 1976 m. pradėdami kurti humanizuoti gyvūnai. Rudolfas Fenišas (Fenish) iš I. Lojolos universiteto Kalifornijoje (JAV) perkėlė žmogaus DNR į tik ką apvaisintą pelės kiaušinėlių – sukurta pelė su žmogaus genu. Vėliau ta pelė savo genetinę medžiagą perdavė palikuonims.

1978 m. gimė pirmasis dirbtinai mėgintuvėlyje apvaisintas kūdikis Louise. Kiaušinėlis apvaisintas iš-orėje, lėkštelėje, o po to embrionas įsodintas į sveikos moters gimdą. Šitai noriu pabrėžti, kadangi ir šiaandien daug specialistų specializuojasi dirbtinio apvaisinimo srityje ir dažnai naudoja klonavimo techniką.

1980 m. atsirado transgeninių gyvūnų, kurie gimė įterpus norimus genus į apvaisintą kiaušinėlių ir perkėlus į surogatinės motinos gimdą. 1981 m. iškilo klausimas: ar buvo klonuota pelė? Vienas šveicarų mokslininkas Ženevos universitete pareiškė klonuosiąs pelę. Ar pažadą ištesėjo – neaišku. 1985 m. S. Willesden (JAV) branduolį perkėlė iš dalinai diferencijuotų ląstelių. 1987 m. iš embrioninių ląstelių klonuoti pirmieji žinduoliai, tokie gyvūnai genetinę medžiagą gavo iš abiejų tėvų.

1993 m. Steven Spielberg sukūrė garsųjį filmą *Juros periodo parkas (Jurassic park)*. Be klonavimo reikalų neapsieinama ir dabar rodomuose filmuose *Xfailai*.

1995 m. Ian Wilmut ir Keith Campbell Roslin institute Škotijoje iš embriono ląstelių klonavo avelės Megan ir Morag, 1997 m. – sveika,

Dolly. Tie patys škotų mokslininkai klonavo avį iš suaugusio organizmo ląstelės. JAV prezidentas B. Clinton pareiškė, jog federalinės lėšos negali būti naudojamos klonavimui, o Čikagos fizikas G. Richard Seed 1998 m. pareiškė, kad jis pasirengęs klonuoti žmones ir jau yra norinčių. Pareiškimui nebuvo lemta išsipildyti, nes daugelyje šalių imta drausti klonavimą.

1998 m. Dolly atsivedė normalų ėriuką Bonnie, taigi įrodyta, jog klonuoti organizmai gali normaliai kryžmintis ir turėti sveikų palikuonių.

Vėliau stebėta, kad klonuotų gyvūnų grupėje tam tikrų raidos defektų dažnis yra didesnis negu natūralioje tų gyvūnų populiacijoje. 1999 m. Melburno kompanija *Stemcell Science* į kiaušulės ląstelę be branduolio implantavo žmogaus DNR turinčią ląstelę. Sukurtas toks klonuotas žmogaus organizmas, kuriam buvo leista dalytis iki 32-os ląstelių stadijos, o pabaigoje jis buvo suardytas. Iš eksperimento tapo aišku, kad tokie žmogaus klonai iš gyvūnų kiaušinėlių turės 1 proc. gyvūno genetinės medžiagos.

Prabilti ir apie galimą atlygį už klonuotą vaiką. Manytą, jog pirmoji klonuoto vaiko motina turėtų gauti 5 mln. dolerių, jeigu sutiks perduoti visas informavimo teises spaudai ir televizijai.

1998 m. buvo taikomos įvairios kitos metodikos, pvz., embrionų perskyrimo metodika, kuriant identiška embrioną. Oregono regioninis primatų tyrimo centras pranešė apie beždžionę, kuri gimė po tokios procedūros. 2000 m. privati tarnyba *Clonaid* (registruota Bahamų salose) pareiškė, jog rinks ir saugos mirštančių ir mirusių vaikų audinius, kurie bus reikalingi identiškiems dvyniams sukurti. Buvo teigiama, jog klonuotas naujagimis pasaulį išvys 2001 m., numatyta klonuoti 10 mėn. mergaitę, mirusią dėl leukemijos. Ar kas nors padaryta – nežinoma.

Buvo įtariama, kad klonuotuose gyvūnuose ir organizmuose sparčiau vyksta senėjimo procesai. Pateikta ir priešingų duomenų. 2000 m. nuskamba žinia, jog du vyrai gali turėti savo vaiką, jei jų ląstelių branduoliai bus perkelti į vieną kiaušinėlių. Tais pat metais sulietos ir dviejų moterų kiaušialąstės. 2001 m. italai Severino Antinori ir Panos Zavos tvirtino pasirengę klonuoti vaiką nevaisingoms moterims. Pirmasis iš jų at-

liko pirmąjį dirbtinį apvaisinimą 62 m. moteriai. Tais pačiais metais Didžiosios Britanijos parlamentas leido žmogų klonuoti medicinos tyrimo tikslais, t. y. kamieninės žmogaus klonuotų embrionų ląstelės gali būti panaudojamos kuriant širdį, kepenis, smegenis, reikalingas ligoms gydyti ir tyrimams.

2001 m. JAV privati kompanija *ACT* paskelbė pirmą mokslinę literatūroje publikaciją apie tai, kad buvo klonuotas žmogus: procesas buvo sustabdytas, sulaukus 4-6 ląstelių stadijos. Tai pirmas akivaizdus įrodymas, jog yra tokios galimybės.

2001 m. vasarį Briuselyje vyko pasitarimas, kuriame ES pareiškė pritaranti terapinio klonavimo procesui (bet ne reprodukcinio). Klonuotas kamieninės ląstelis leista naudoti įvairioms ligoms gydyti (cukriniam diabetui, Parkinsono ligai ir t. t.).

Kas nori klonuoti? Pirmiausia nevaisingos poros, įvairūs eugenikos puoselėtojai, šeimos, netekusios vaiko, medicinos tyrimų atstovai. Tačiau teigiama požiūri į klonavimą išreiškia tik 6 proc. JAV gyventojų, Kanadoje – 10 proc.

Pritaikyti klonavimą galima gaminant žmogui reikalingus produktus, persodinant organus, kuriant paveldimų ligų modelius, ląstelių terapijoje (kraujo vėžio atvejais), analizuojant senėjimo procesus, onkologinių ligų gydymui. Pati klonavimo technika gali būti panaudota gydant paveldimas ligas.

Nuomonės apie klonavimą, žiniasklaidos reakcija dažnai būna neadekvati ir nutolusi nuo tikrovės: vaizduojami mutantai, monstrai, lengvai manipuluojama kareiviais, klonuotais hitleriais... Klausimas toks: ar reikia DNR gauti iš Hitlerio, norint jį klonuoti? Juk daugybė tų hitlerių yra ir tarp mūsų, gyvųjų.

Kaip gali atsirasti mutantai, jei originalo ir klono genetinė medžiaga identiška? Mutacijos galimos, bet jos vyksta ir spontaniškai – kiekvieno iš mūsų somatinėse ląstelėse. Šalia mūsų gyvena tūkstančiai klonų – monozigotiniai dvyniai, t. y. išsivystę iš vieno kiaušinėlio. Ar jie sukelia mums kokių nors problemų? Išore panašūs, bet kiekvienas iš jų yra asmenybė.

Genetinio antrininko (jei toks bus) socialinis statusas niekuo nesiskirs nuo normalaus žmogaus, gali būti tik teisinių problemų.

Vilniaus universiteto Gamtos fakulteto Botanikos ir genetikos katedros vedėjas prof. Vytautas Petras Rančelis

Lietuvos teisės universiteto doc. kun. Andrius Narbekovas ir Lietuvos medicinos etikos komiteto pirmininkas, medicinos mokslų dr. Eugenijus Gefenas

Genocido ir eugenikos problemos, apie kurias kartais diskutuojama, yra ne klonų ir ne DNR problemos. O sensacingi atradimai reiškia ne ką kitą, tik dar vieną biologijos žingsnį į priekį.

Terapinis klonavimas kai kur jau pateisintas

Eugenijus Gefenas, Lietuvos medicinos etikos komiteto pirmininkas, medicinos daktaras.

Mėginsiu suskirstyti problemas, kurias dabar aptarėme. Klonavimas – ne vienintelė etinė ir teisinė genetikos problema. Štai Estijoje pradėtas nacionalinis genomo projektas, estai net savo parlamente priėmė atitinkamą įstatymą. Islandai tą patį padarė prieš 2 metus, o latviai taip pat nori tokį projektą vykdyti. Tai tiesiogiai su teise susiję dalykai. Pasaulyje jie jau reglamentuoti.

Klonavimas Lietuvoje šiandien gal ir nėra aktualiausia tema, bet jau doc. A. Utkaus pranešime girdėjome apie labai skirtingus jo variantus: apie reprodukcinių ir terapinių klonavimą. Pastarasis net pateisintas. Jeigu taip, tai reikia išsiaiškinti, ką tai reiškia.

Vienareikšmiškai galima pasakyti, jog visos pasaulio valstybės reprodukcinių klonavimą, kai norima turėti palikuonių, draudžia. Jis gali būti dvejopas: perkeliančias branduolį ir natūraliu būdu gimstant dvyniams. Terapinis klonavimas – tai embriono kamieninių ląstelių panaudojimas, kuris atliekamas ankstyvoje stadijoje – iki 2 savaičių. Terapinio klonavimo metu sukuriama embrionas, kuris bus paaukotas, nes iš jo paimta viena ar kita ląstelė ir iš jos bus išaugintas organas. Šis procesas neuždraustas. Tarptautinė teisė tuos dalykus skiria

Be klonavimo, aktualūs ir kiti dalykai. Vokietijoje dalyvavau konferencijoje, kurioje estų genetikai ieškojo lėšų, kad galėtų sudominti biotechnologijos kompanijas investuoti į jų genetikos projektą. Tai reiškia, kad estai iš visų savo gyventojų surinks po kraujo mėginį, atliks kraujo tyrimą ir duomenų banke laikys informaciją apie kiekvieną žmogų, jo genetiką. Tuo pačiu metu bus tiriama ir įvairių ligų genetika. Estai puoselėja viziją išsiaiškinti daugybę ligų.

Kita sparčiai plėtojama sritis – farmakogenetika. Vaistų kompanijos kiekvieną kartą ima iš žmogaus kraujo, kad nustatytų, kaip vaistas veiks žmogų. Visa tai vyksta, o teisininkams ypač svarbu, kad šie dalykai vyktų informuoto sutikimo sąlygomis, kuris yra vienas svarbiausių sveikatos priežiūros principų. Būtų svarbu, jeigu ir Lietuvoje kas nors į tai gylintųsi. Kaip nepažeidžiant žmogaus teisių atlikti žmogaus genomo projektą, aprėpiantį visą visuomenę? Sudėtingas klausimas. Estai prašo atiduoti kraujo bet kokiems tyrimams, o pagal tarptautinę Europos teisę, Europos Tarybos reglamentus informuoto sutikimo negalime duoti bet kuriam apibrėžtam tikslui. Atkeliaus tie dalykai ir į Lietuvą. Būkime pasirengę.

Reikia susišnekėjimo tarp teisės ir mokslo

Toma Birmontienė, Lietuvos teisės universiteto profesorė.

Sveikatos teisė siejasi su daugeliu mokslų, giliu genetikos ir medicinos pažinimu. Šioje auditorijoje praėjusį rudinį jau diskutavome apie organų transplantaciją – labai sudėtingą problemą. Klonavimas teisėje skirtingai suprantamas. Egzistuoja Europos žmogaus teisių ir biomedicinos konvencijų specialus protokolai, kuriuo draudžiamas žmogaus klonavimas. Priimtas 1998 m.,

o galioja nuo 2001 m. Lietuva šį protokolą pasirašė, bet neratifikavo. Protokolas turi teisiškai lyg ir paprastą straipsnį, bet sudėtinga jį komentuoti, nes konvencija draudžia genetiškai identišką žmogų reprodukuoti – tiek gyvą, tiek mirusį. Išaiškinta, ir kas yra identiškas žmogus: kai vieno ir kito žmogaus branduolių sistema yra identiška. O ką tai reiškia?

Konvencija nedraudžia įvairių klonavimo technikos elementų, bet draudžia klonuoti žmogų, t.y. gauti galutinį rezultatą. Šiandien išgirdome ir apie nedraudžiamą terapinį klonavimą.

Žinoma, paprasčiausias teisės metodas – draudimas. Bet ar visais atvejais tai pasiteisina, ar uždraudus procesas sustoja? Toks susišnekėjimas tarp teisės ir mokslo labai reikalingas. Juk priimant sprendimus ne visada suprantama, kokios bus pasekmės. Štai Estijoje priimtas Nacionalinis genomo įstatymas. Manau, jog Lietuvoje jis negalėtų būti priimtas, nes prieštarautų daugeliui jau veikiančių įstatymų. Sveikatos teisės požiūriu esame toliau už estus pažengę, turime daugiau įstatymų, reglamentuojančių žmogaus teises medicinoje.

Sutikčiau su dr. E. Gefenu, kai jis sako, kad teisė yra priemonė, formali tam tikrų mokslo procesų išraiška. Priimdami vienus ar kitus įstatymus, prisijungdami prie vienos ar kitos konvencijos, mes turime prisiminti, jog pagrindinis teisės objektas yra žmogus ir jo teisė. Gana sudėtinga mokslo interesus suderinti su teise.

Kad pacientas nevirstų triušiu

Klausimas iš auditorijos. Kada galime laukti Lietuvos genomo projekto pradžios?

E. Gefenas. Įsivaizduoju, kad šio projekto lobistai turėtų būti genetikai, kurie ir turėtų visuomenei pasiūlyti, ko iš to projekto galėtume laukti. Tada įsitraukę teisininkai, teologai ir filosofai galėtų pasakyti,

ar tai mums priimtina. Deja, mūsų visuomenėje diskusija nelabai vyksta. Norint diskutuoti apie klonavimą pirmiausia reikia žinoti, kas tai yra, kad yra skirtingi klonavimo variantai. Gyvename visuomenėje, kuri leidžia nutraukti nėštumą, daryti dirbtinį apvaisinimą, šio proceso metu sukuriama embrionai, kurių dalis vėliau žūva.

Genetikos pažanga nušluos revoliuciją sveikatos priežiūros sistemoje, tad ir teisė turi ne vien drausti. Kita vertus, svarbu, kad pacientas nevirstų beteisio bandymų triušiu.

Prof. Vytautas Petras Rančelis, Vilniaus universiteto Gamtos fakulteto Botanikos ir genetikos katedros vedėjas.

Tik pažūrėkime, kokios šalys imasi nacionalinių genomo projektų – Latvija, Estija. Pasaulio visuomenė su šiomis populiacijomis atlieka eksperimentą. Žinoma, jeigu tie projektai bus įvykdyti, tai galima laukti ir teigiamo rezultato. Paims žmonių kraujo, išstirs, kai ką galima bus ir prognozuoti. Jeigu žmogaus genas su defektu, tai galima tiksliai numatyti, kokie bus palikuonys. Genetinė analizė padeda laiku diagnozuoti gana daug ligų, tad gali pavykti ir kai ką laimėti.

Imantis eksperimentų svarbu atsakomybė už žmogų

Kun. Kazimieras Meilius, Lietuvos teisės universiteto docentas.

Prof. T. Birmontienė teisingai pa-

Lietuvos teisės universiteto prof. Toma Birmontienė ir doc. kun. Kazimieras Meilius

Žmogaus genetikos centro gydytojas, medicinos mokslo dr. Algirdas Utkaus įsiklauso į teisininkų argumentus

stebėjo, kad įvairūs mokslai dėl visuotinės žmogaus gerovės susilieja ir nėra viena mokslo sritis negali likti savieigai. Visoms mokslo sritims reikia diskutuoti, nes tik dialogo metu išaiškėja geriausi dalykai. Tačiau kartu pamatome kaip skirtingai žiūrime į žmogų ir kaip skirtingai jį suprantame. Net žmogaus pradžią vieni supranta nuo „pradėjimo momento“, kiti mano, jog po dviejų savaičių nuo apvaisinimo atsiranda kažkas panašaus į žmogų. Istoriskai manyta, kad berniuką žmogumi galima vadinti po 40 dienų, o mergaitę – po 80 dienų nuo apvaisinimo. Yra ir nuomonių, jog „žmogus“ būna tik tada, kai konstatuojamas jo gimimas. Įvairiais šimtmečiais požiūriai skyrėsi, jie tebesiskiria ir šiandien. Be abejojimo, visi supranta taip, kaip atrodo patogiau ir naudingiau. Juk ir abortų reikalus sprendžia ne embrionai, kurių nenorima pripažinti žmonėmis, o tie, kurie gali nuspręsti apie „tylinčiųjų“ likimą darydami, taip, kaip patiems sprendžiam patogia. Imantis eksperimentų su žmogumi, derėtų jausti atsakomybę už žmogų ir žmoniją. Taip pat sprendžiant genetines problemas niekas neprieštarauja, kad genetiniai metodai būtų taikomi terapiniais tikslais – defektams koreguoti, ligoms gydyti. Tačiau tas gydymas, genų moduliacija turi tarnauti tam pačiam žmogui, būtent jo paties gerovei, o ne jo sąskaita visa tai daroma kitiems. Turimi mintyje embrionų naikinimą vardan mokslo, siekiant išsaugoti kitų asmenų gyvenimą ir panašiai.

Per daug įpratome skal-

dyti: suskaldėme atomą, dabar skalduome žmogaus genetinį kodą. Su atomu susieję daug vilčių, galvojame, kad ir žmogų suskaldę daug laimėsime. Mane gąsdina ką tik minėtas profesorių terminas *identiški žmonės*. Kodėl? Ogi todėl, kad genetika, klonavimas nebūtų palikti vien tik mokslo ir politikos sričiai. Nors Tarptautiniai dokumentai pripažįsta asmenims genetinį skirtumą ir draudžia asimiliacijos intervenciją, falsifikuojančią asmens nuosavybę, nes genetinio kodo pakeitimas nėra vien tik intervencija į žmogaus kūną, tai yra kartu ir savotiška kitokia diskriminacija, vieno dominavimas prieš kitą, tačiau mokslas sugeba apeiti ir nacionalinius, ir tarptautinius įstatymus ir nesiliauja ieškoti toliau.

Antra, šiuo metu teisininkai pagal DNR nustato tėvystę, padarytus nusikaltimus. Atrodo, prikūrus identiškus žmonių sunku bus nustatyti, kas yra tėvas, kas turi mokėti alimentus, kas yra nusikalėlis ir t. t. Pavyzdžiui esama gana įdomių, galima paminėti spaudoje aprašytą atvejį, kaip, pvz., ta pati motina pagimdė dvynukus, o pasirodo, vienas iš jų yra vieno vyro, o kitas – kito. Tačiau tik vienam vaikui teismas paskyrė mokėti alimentus. Tad identiškus kelia pavojų. Iš gerbiamo genetiko girdime, kad atsirado puiki avis, kuri atsivedė gražų ėriuką, tačiau nieko neišgirdome apie tai, kas buvo aprašyta *Šiaurės Atėnuose*, kad puikiai moksliskai klonuota avis užgraužė savo ėriuką, apkančiojo savo prižiūrėtoją. Negeirai, kad taip elgiasi avys, kurioms nebūdinga tokia agresija. Gal reikėtų kalbėti apie viską. Kyla baimė, kad ir klonavę žmonių turėsime bijoti vieni kitų, netgi identišku, kad jie neužgraužtų mūsų.

Bus daugiau

Parengė
Gediminas Zemlickas

Susikaupusi klausėsi diskusijos dalyvių

Studentų mokslinės draugijos pirmininkė Jurga Maciulevičiūtė ir magistras Gytis Andrulionis

Tiesiant kelią iš būtojo laiko į ateitį

Atkelta iš Lango 1 p.

prieštaraudami logikai, sveikam protui ir moralei, apgina ir išteisina kaltuosius? Ko verta įstatymo raidė, jeigu leidžia kelerius metus neva tirti nusikaltimą, kai iš tikrųjų negina nei piliečių teisių, nei jų interesų, nei pagaliau valstybės saugumo? Nors Temidė ir vaizduojama užrištomis akimis, tačiau ji neturi būti akla akivaizdžiai neteisymbi. O jos, pasak Prezidento V. Adamkaus, mūsų gyvenime dar pasitaiko.

Priimdamas Teisės universiteto garbės daktaro regalijas ir tapdamas šios mokslo ir studijų institucijos bendrijos nariu Prezidentas V. Adamkus reiškė įsitikinimą, kad kartu su akademinė bendruomenė ieškos atsakymo į opius teisės saugos klausimus. Labai aiškūs įsipareigojimas: kartu su Universitetu siekti, kad valstybėje būtų daugiau teisingumo. Iš tikrųjų tai kertinis visų iškilnių akcentas ir prasmė: mažai ko vertos kad ir prašmatniausios togos ir garbingiausi vardai, jeigu gatvėje ar kaimo sodyboje žmogus jaučiasi nesaugus, jeigu jis netiki geromis permainingomis valstybėje ir praranda tikėjimą teisingumu.

Šį subtilų momentą Prezidento kalboje labai jautriai pastebėjo Lietuvos tei-

sės universiteto rektorius prof. Alvydas Pumputis, kuris šiai minčiai suteikė dar didesnio svarumo, ją įvilkdamas į aforizmo formą: *Puoselėsime žmogų – kils ir visuomenė*. Iš tiesų kalbėdami apie teisės saugą dažniausiai juk ne teisės kodeksus, kad ir kokie stori būtų, turime mintyje, net ir ne poįstatyminius aktus, kad ir kiek genialių proto kibirkščių juose būtų paversta paragrafais. Mintyje turime žmogų, jo kasdienę būtiną ir gyvenimą valstybėje, kuri gera ir sava lygiai tiek, kiek dorai pirmiausia kiekvienas atliekame savo darbą, ir ar sugebame artimam savo užtikrinti dar bent vieną papildomą darbo vietą, kad žmogus nesijautų nereikalingas ir nerandantis vietos savo Tėvynėje.

Prezidentas labai aiškiai pasakė: būtent akademinė bendruomenėi lemta tiesti kelius iš būtojo laiko į ateitį. Tai ji, akademinė bendruomenė, yra aktyviausia mūsų kuriančioji visuomenės dalis, ir iš jos šalis tikisi svaraus indėlio į krašto permainingas, į viešąjį gyvenimą, kultūrą ir ūkį... Kam po šių žodžių dar kils klausimas, ar mokslas ir švietimas dar išlieka tarp valstybės prioritetų?

Prezidento noras savo veikloje ryžtingiau remtis mokslo, sveikos ir veik-

Lietuvos teisės universiteto Senato pirmininkas doc. Vytautas Pakalniškis skaito šio universiteto garbės daktarų, Europos Žmogaus teisių teismo prezidento prof. Luzius Wildhaber ir šio teismo teisėjo prof. Prano Kūrio sveikinimo telegramas iš Strasbūro

mingos akademinės bendruomenės jėgomis jo inauguracinėje prakalboje nuskambėjo gana išraiškingai ir nedviprasmiškai. Galima neabejoti, kad ir akademinėje bendruomenėje šios nuostatos randa kuo palankiausių dirvą. Tačiau ar to pakanka veiksmingiems bendriems darbams krašto labui – nėra paprasta atsakyti, o ir ne toks yra šios publikacijos tikslas.

Bendrų sąlyčio taškų esama ištis daug: ir akademinę bendruomenę, ir

Prezidentą jaudina, kad Lietuvos teisinė sistema ir teisės sauga pernelyg lėtai įsitraukia į bendras Europos struktūras, o sąvokos *teisė, moralė, teisėtumas ir teisingumas* dar toli gražu nesudaro neatsiejamos vienvės. To siekti būtina bendromis pastangomis. Gal tam tikslui pasitarnaus Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės institutas, kurį artimiausiu metu žadama įkurti prie Lietuvos teisės universiteto? Beje, garbės daktaro regalijų įteikimo iš-

kilmių metu Teisės universiteto studijų prorektorius prof. Justinas Sigitas Pečkaitis pranešė apie Senato nutarimą Universitete įsteigti Amerikos ir Lenkijos studijų centrus. Kaip pabrėžė rektorius A. Pumputis, šie centrai įsteigti ne be Prezidento V. Adamkaus įtakos. Tą patį pabrėžė ir Lenkijos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius JE Jerzy Bahr.

Gediminas Zemlickas

Studentai JE Valdą Adamkų apsiaučia garbės daktaro toga

Su prof. Bronislovu Kuzmicku

Per iškilmes skambėjo ir antikos motyvai

SĖKMINGO KELIO TEISĖS MAGISTRAMS

Vasario 21 d. iškilmingai įteikti diplomai 65 Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto ir 58 Policijos fakulteto magistrams.

Kaip ir kasmet į gražią diplomų įteikimo šventę susirinko garbūs svečiai – Lietuvos Respublikos Seimo, ministerijų atstovai, įstaigų ir organizacijų, kuriose dirbs Teisės universiteto absolventai, vadovai.

Teisininko darbas – sunkus ir atsakingas. Tai nuolatinis balansavimas ant siauros ribos tarp gėrio ir blogio. Lietuvos teisinę valstybę toliau kurti ir stiprinti ateina nemažas būrys jaunų ir šiuolaikiškų teisininkų, pasirinkusių šį kelią ir pasirengusių garbingai juo eiti.

Sveikindami teisės magistrus, Universiteto vadovai, didelę darbo patirtį turintys teisininkai jauniems linkėjo pagrindinio dalyko: kalbant ir teisiant įstatymo vardu niekada nepamiršti, kad sprendžiamas žmogaus likimas.

Linkime jums sėkmingai įsitraukti į mūsų valstybės teisinę erdvę. Tikime, kad augsite, tobulėsite, kai kurie galbūt grįšite į Universitetą gilintis į teisės mokslą. Jeigu pajusite žinių trūkumą, pasitelkite žmogiškumą. Tai visada jums padės, – kalbėjo Universiteto rektorius prof. Alvydas Pumputis.

Jūs esate dalis iš 10 tūkst. mūsų šalies studentų, kurie jau tapo specialistais. Diplomas nėra tikslas, tai – veiklos etapas, įrodantis, kad pasie-

Mes jau teisės magistrai

kėte brandą. Ją privalėsite įrodyti, stiprindami Lietuvą kaip teisinę valstybę. Nėra mokymosi visam gyvenimui. Yra mokymasis visą gyvenimą, – linkėjo

švietimo ir mokslo viceministras Rimantas Vaitkus.

Vaido Patecko ir Vidūno Gelumausko nuotraukos

Langą rengė Mokslo Lietuvos redakcija kartu su LTU viešųjų ryšių skyriumi